

Pest, június 3-kán 1855.

A „Vasárnapi Ujság” hetenként egyszer egy nagy negyedréti iven jelenik meg. — Előfizetési díj április—júniusig azaz : 3 hónapra Buda-Pesten házhoz küldve vagy postai uton 1 ft. pp.

A „Politikai újdonságokkal” együtt április—júniusig azaz : 3 hónapra Buda-Pesten házhoz küldve vagy postai uton csak 1 ft. 30 kr. pp. — Az előfizetési díj a „Vasárnapi Ujság” kiadó-hivatalához (egyetemutca 4. sz.) bérmentve utasítandó.

Egy lövés ára.

Irta JÓSIKA JULIA.

(Vége.)

Lionel tanui egyelőre megtagadták beleegyezésüket, de végre kénytelenek voltak engedni, s a két ellenség ujjal szemközt állt.

Osborne gyanította, hogy miután ő Alfréd lövését elfogadta a nélkül, hogy azt viszonzza, most Alfréd is követni fogja e példát, s fegyverét a levegőbe süti el; de azt is tudta, hogy ő maga kénytelen lesz ellenét legalább színleg célba venni, ha véget akar vetni a dolognak; s minél közelebb jött az elhatározó percz, annál inkább kezdte attól tartani, hogy akaratlanul sebet ejthet azon, ki ellen úgy is elég vétkesnek érzi magát.

Azonban közeledett egymás felé a két bajvivó; Alfréd nyugodtan, Lionel belső küzdelmek közt; végre azon perczben, mikor Alfréd már felemelte fegyverét, Osborne, mint valami hirtelen elhatározás következtében, felkiáltott: *Megálljon ön, megveszem lövését!*

Alfréd leeresztette pisztolyát s a csudálkozás minden jeleivel visszalépett; Lionel pár perczig beszélgetett tanuival, kik aztán kinyilatkoztatták Vanderelszt tanui előtt, hogy Osborne 10,000 font sterlinggel meg akarja ellensége lövését váltani, azon feltét alatt, hogy ő se legyen kénytelen újra löni.

Alfréd erre pillanatnyi gondolkodás nélkül azt felelte, hogy semmi esetre sem fogadja el ezen, előtte egészen megfoghatlan ajánlatot; s valóban hinni kezdé mikép tébolyodott emberrel van dolga. A négy tanu pedig körülvette őt, s míg a két fiatal angol minden ékesszólását felhasználta, Alfréd két tanuja őt anyjára s Adriennére emlékeztette, kiknek jövőjük azon tizezer font által tökéletesen biztosítva lenne. De mind hiában; Alfréd semmi áron sem akart oly egyezkedésbe bocsátkozni, mellyet szegényítőnek tartott.

Végre Lionelnek egyik tanuja, ki egyszermind meghitt barátja volt, s észrevette milly kínos feszültséggel várja Osborne a dolog kimenetelét, arra kérte Alfrédet, hogy engedje meg, mikép egy pár szót négy szem közt szólhasson vele. Vanderelszt meg nem tagadhatta e kérést, s a két férfiú kissé eltávozván, a fiatal angol röviden de meghatólag megmondá Alfrédnek mindazt, a mi azon nap óta történt, mellyen aráját Osbornenál találta; azt sem hallgatta el, milly veszedelmes beteg volt barátja tegnap s kinyilatkoztató mikép attól tart, hogy ha el nem fogadja a most könnyen megfogható ajánlatot, visszaesés lehetne tagadó válaszának következménye.

Kérte tehát Alfrédot a legszívesebb szavakkal, hogy Lionel ajánlatát ha szeszélyesnek tartja is, fogadná el, mit annál könny-

nyebben megtehet, mert mind a két ellenfél oly nyugott bátorságot tanusított az első lövés alkalmával, hogy lehetlenséggé vált bármelyiket is gyávasággal vádolni.

Alfréd még mindig vonakodott, s épen ismételni akarta tagadó válaszáat, midőn tekintete véletlenül Lionelre esett, kinek arca a két beszélő felé volt fordítva, s arcvonásaiban oly kínos kifejezése mutatkozott a legfeszültebb várakozásnak, és legnagyobb nyugtalanságnak, mikép Vanderelszt többé nem kételkedhetett, hogy valóban súlyos betegségtől lehet tartani, ha minél előbb le nem csillapul Osborne izgatottsága.

Beleegyezését adta tehát végre; de oly vonakodva, oly kedvetlenül, mikép mindenki láthatta, hogy százszor inkább megküzdött volna.

Alig tudta meg Lionel, hogy végre sikerült barátjának Vanderelsztet ajánlata elfogadására birni, midőn közelebb lépven leemelte kalapját s meghatott hangon szólt:

Engedjék meg uraim, önök előtt kinyilatkoztatom, hogy ezen egész ügyben én voltam egyedül az, ki vétkesnek érezheti magát; jelenlétökben bocsánatot kérek tehát Vanderelszt urtól a történetekért, s boldognak érezném magamat ha ezentul megveteése helyett barátságát birhatnám.

Alfréd megnyerve s egészen kiengesztelve ezen szavak által, kezét nyújtott Osbornenak; s miután ez, minden vonakodása daczára, átadott neki egy 10,000 fontról szóló váltót, bátyja bankárára Londonban, mellyet azon esetre ha a párbaj következtében kénytelen leende Belgiumot hirtelen elhagyni tárczájába tön, együtt tértek vissza a vendéglőbe, s nemsokára gőzocsiban ültek melly még az este visszahozta a hat férfit Brüsszelbe.

* * *

De mi történt a szép Adrienne-el azon óra óta, hogy Alfréd társaságában hagyta el Osborne lakását?

Vanderelszt bérkocsiban haza vitte az egészen elrémült leányt s atyja szerencsére hon nem lévén, az öreg szolgálónak azt mondta, hogy hirtelen roszul érezvén magát, Alfréd urat, kivel véletlenül az utcán találkozott, arra kérte, hogy bérkocsit szerezzen s ha Josephine leányasszony, kinek esze elég gyorsan járt, talán nem is egészen hitte a mit hallott, mégis távol volt attól, hogy a valót gyanítaná.

Azonban Adrienne pár napig a legkínosabb nyugtalanságot érezte, mindig attól tartván, hogy a történeteknek, Alfrédra nézve veszedelmes következményei lehetnének; mert akármily kevésé ismerte is a világot, annyit mégis tudott, hogy többnyire párbaj az illy jelenetek közvetlen eredménye.

De látván hogy két, három napig semmi sem történt, s hogy

Alfréd végre utnak indult, megszűnt érette aggódni annál inkább, mivel más felől elég történt, a mi nyugtalanította s elszomorította őt.

Tomkins ur tudni illik, a tavaszi melegebb idő következtében, végre fellábadozván, Duprat egy este azon örömhírral tért haza leányához, hogy másnap látogatását teendi a gazdag kéré.

Azon nap óta tehát kénytelen volt az estéket ez utált vén angol társaságában tölteni, s minden vonakodása s ellenmondása daczára, el lön a két öreg közt határozva, hogy május első napjaiban Adrienne Tomkins ur neje leend.

Sokat sirt a szegény leány, vigaszt s egy-egy sugarát a reménynek, csak Vanderelsztné társaságában talált néha, mikor atyja távollétében pár órát töltött, a jó és eszes öreg asszonynál, ki Adriennet mint tulajdon leányát szerette s avval biztató, hogy ha fia visszatér párisi utjából, megkéri kezét Duprattól, s talán F** bankár is, ki Alfrédot nagyon szereti, szószólója leend.

Igy beszélgetve s tervezgetve ültek Vanderelsztné szobájában egy estve, midőn Duprat és Tomkins, szokásuk szerint dominózni és serezni mentek együtt a legközelebbi kávéházba. Adrienne nem egy könyvet ejtett beszélgetés közben; mert atyja éppen az nap határozottabban mint valaha nyilatkozott a vén angol mellett.

Egyszerre kocsi állott meg a ház előtt, s a csengetyüt hirtelen rántották meg.

A két nő összerázkódott: — Istenem! tán csak nem történt valami baj? — szolt Adrienne rebegő hangon, közelebb simulván Vanderelsztnéhoz.

Most még egyszer megszólalt a csengetyű, mig Josephine, mormogva a késő látogató békétlensége ellen, kissé szaporázva lépteit, felnyitá az ajtót.

Őn az, Alfréd ur! kiáltott fel, mig kedvence látására morgorva vonásai kiderültek.

Fizesse ki a kocsibért, s vitesse fel podgyászaimat; — szolt Alfréd hirtelen, de örömtől sugárzó arczczal; s egy aranyat nyomván a szolgáló kezébe, felsietett a hágcson.

Ez Alfréd hangja! — mond Adrienne, felugorva üléséről s az ajtó felé sietve; de Alfréd már a szobában volt s majd anyját, majd Adriennet megölelve, örömittasan kiáltott fel: — Nekem is tizezer frank jövedelemem van! Adrienne, anyám! nincs többé mit tartanunk a vén tánczmestertől; éppen olly gazdag vagyok, mint ő — enyim vagy kedves, kedves Adrienne!

S a bámuló leányt átkarolván, tánczolni kezdett vele a szobában, majd elejtven lábáról Josephine leányasszonyt, ki az uti málhával lépett be, s ijedt képpel susogta Vanderelsztnének: szegény fiatal ember; megbolondult bujában!

Igazat szólva, Vanderelsztné is ettől kezdett tartani; meg nem foghatván, hogy gazdagulhatott meg olly hirtelen az ő fia; de ez, észrevevén megütközését, erőt vett magán s végre olly nyugodtan, mint az tehetségében állott, elbeszélte a történeteket s hogy még jobban győzze meg hallgatóit a dolog valóságáról, megmutatta nekik az Osborne-tól kapott váltót.

* * *

Hogy ezen események következtében nem nagy bajba került a fiatal párnak Duprat beleegyezését megnyerni, gondolhatja mindenki; s Tomkins ur kénytelen volt szép álmaitól bucsut venni, s vigaszt keresni boros serlegei és ludmájás pastomainál.

Négy hét mulva megtartatott a lakodalom s a boldog vőlegény egyik tanuja nem volt más mint Osborne, ki azon célra átjött Londonból, gazdag ajándékokat hozva nejétől, a most ismét boldog Ellinertől, a szép menyasszony számára.

Osborne nejevel s leányával, ki nem sokára játszótársat nyert egy kis fiutestvérben, nagybátyja, Lord Osborne házában lakott, kinek soha sem volt oka megbánni a Lionel iránt tanúsított kiméletet s engedékenységet; mert mintha Arthur szelleme most is örködnék még szeretett barátja s rokona fölött, ez nem hagyta el soha többé a jó utat, melyre visszatért.

A hold.

I.

A holdról akarok én e lapok olvasóinak beszélni, ezt akarom körülményesebben leírni. Csak valahogy azt az ellenvetést ne halljam, hogy mire való az; hiszen a holdat mindenki ismeri. De sok dolog van ám, a mit az ember látásból ismer, aztán voltaképen még sem tudja, micsoda természetű, azért éppen nem lesz fölösleges vele közelebbről megismerkedni.

Emberhez illő és méltó dolog pedig nemcsak a földet és a rajta levő dolgokat vizsgálni és megismerni, hanem az Istennek ama teremtményeit is, mellyeket az égen látunk. Mert már a hajdankorban megírták a zsolttárban: „Az egek hirdelik az erős Istennek dicsőségét!”

Hogy azonban jobban megértsenek, mielőtt magáról a holdról szólnék, szükséges előbb egy két szót a csillagokról általában elmondanom.

Ha csak pusztá szemmel nézzük is derült éjjel az eget, már is különbséget látunk a csillagok között. Ugy-e, némelyek ragyogó fényben tündöklenek, míg mások homályos lámpáskák gyanánt csillognak? Sőt vannak olly csillagok is, mellyeknek testök hozánk a nagy távolság miatt meg nem látszik, hanem csak kis fejéres fényfoltokként tűnnek fel. Mindazon kisebb, nagyobb fényeket, mellyeket fejünk felett az égen látunk, a csillagvizsgáló tudósok *égi testek*-nek, vagy csillagoknak nevezik.

Nem kell mondanom, mert hiszen ma már azt az abc-ét tanuló gyermek is tudja, miszerint az égi testek nem apró gyertyáskák; sem, hogy az ég boltja nincs kilyukgatva, és hogy azok a számtalan csillagok nem az égnek ablakai. De még azt sem kell mondanom, hogy azok a csillagok nem olly aprók, mint a millyeneknek látszanak, sőt némelyek közülök nagyon is nagyok, sokkal nagyobbak a földnél, de még a napnál is.

De hát miért látszanak olly nagyon kicsinyeknek? Nézzük csak a torony tetején a gombot, ugy-e csak akkorán látszik, mint az öklünk? pedig azért nagyobb ám a fejünknel. Vagy messziről nem látszik-e kicsinynek a legnagyobb templom is? De millyen csekély annak a gombnak a torony tetején, vagy annak a templomnak távolsága a csillagokéhoz képest! Azért látszanak tehát olly parányiaknak, mivel tőlünk messze, nagyon messze vannak.

Most már szükséges megtudnunk, hogy a csillagokat a csillagvizsgáló tudósok háromfélekére osztják, a mint hogy valósággal háromféleké is, u. m. napok, bolygók és holdak.

Napoknak vagy *álló* csillagoknak azon égi testeket hívják, mellyek magokban fényesek, mellyek tehát világosságot nem kapnak más égi testektől. Azon kívül pedig a napok nem forognak más égi testek körül, legalább ezt eddig világosan kifürkészni nem sikerült, és éppen azért neveztetnek *álló* csillagoknak. Illyen *álló* csillag már a mi napunk is, melly némely reggel olly gyönyörű fényben jő fel, és melly miután egész napon át munkánknál világított, estve biborpirja annyira gyönyörködteti szemünket. Mert ez is nemesak hogy maga bir világossággal, hanem azt velünk is közli, ugy hogy ha földünk hátat fordít neki, akkor éj van, és mi sötétben botorkálunk.

Másik rendbeli csillagok a *bolygók*, mellyek már a napoktól nyerne meletet és világosságot, midőn azok körül forognak. Illyen bolygót, melly a mi napunk körül forog, és melly tehát tőle kap meletet és világosságot, azelőtt csak tizenegyet ismertek, most már 31. ismernek, s azokat következőkép nevezték el: Merkur, Venus, Föld, Mars, Flora, Melpomene, Viktoria, Vesta, Iris, Metis, Hebe, Fortuna, Parthenope, Massilia, Lutetia, Thetis, Egeria, Attraea, Irene, Eunomia, Thalia, Juno, Ceres, Pallas, Calliope, Psyche, Hygina, Jupiter, Saturn, Uran, Neptun. Ezek szüntelen keringenek a nap körül, s azon időt, mellyben a nap körül egyszer megfordulnak, *évek*, vagy *esztendőnek* nevezik. A mi földünk éve 365 nap és mintegy 6 óra, mivel ennyi idő alatt végzi utját a nap körül. Némelyek hamarabb végzik nap körüli utját, péld. Merkur 87 nap és 23 óra alatt, mások sokkal tovább; így Uran 84 év és Neptun (mint a naptól legtávolabb eső) 164 év alatt kerüli meg egyszer a napot. E szerint az

egyiken 84-szer, a másikon 164-szer olly hosszú az esztendő, mint nálunk.

Az égi testek harmadik rendét teszik a holdak, vagy mellék-bolygók, mellyek ismét a bolygók körül, s ezekkel együtt a napok körül forognak. Nem minden bolygónak van holdja. A mi földünkön kívül van naprendszerünkben vagy napországunkban (mert így nevezik a napot mindazon bolygókkal és holdakkal együtt, mellyek körülle forognak) Jupiternek négy, Saturnusnak hét és Urannak hat holdja.

Ezt a mi holdunkat akarom én már közelebről megismertetni. De úgy látom, hogy az előzményekről annyit beszéltem, miszerint jobb lesz a folytatást jövő alkalomra hagyni.

II.

Midőn hold tölte*) van, azaz mikor a holdnak egész karikáját fényesen látjuk, csaknem nagyobbak látszik, mint nappal a nap volt, pedig ennél sokkal kisebb. Miért van az? Ugye azért, mivel közelebb van a napnál? Mert minél távolabb van valamely test, annál kisebbnek látszik.

És csakugyan úgy is van. A hold, mint földünknek mellék-bolygója, melly nap körüli roppant utjában mindig kíséri, valamennyi égi test közt legközelebb esik a földhöz. Mert, míg a nap a földtől 20 millió mérföldnyire van, a hold távolsága a földtől nem több 51,000 mérföldnél. Minthogy pedig a föld átlója, vagyis azon vonal, mellyet a föld egyik pontjáról közepén keresztül tulsó feléig képzelünk, 1720 mérföld, a hold 30 akkora távolságban van a földtől, mekkora maga a föld. Ellenben mintegy 12,240 akkora földnek, mint a mi földünk, kellene egymáson lenni, hogy az utolsó a napot érje.

És csakugyan sokkal kisebb is a hold nemcsak a napnál, de a mi földünknel is. Mert a napnak átlója . . . . . 192,704 mérföld, a földé, mint már láttuk . . . . . 1720 „ a holdé pedig csak . . . . . 469 „

Még jobban feltűnik e különbség, ha a három égi test felszínét hasonlítjuk össze egymással. A nap felszíne ugyanis 118,000 millió □ mérföld a földé . . . . . 9 „ „ a holdé csak . . . . . 691 ezer „

És végre, hogy e roppant különbséget egészen felfoghasuk: állítsuk szemünk elé e három égi testet. Azt már tudjuk, hogy a föld a nap körül, a hold pedig ismét a föld körül forog. Képzeljük már most, mintha a nap belül egészen ki volna vájva, és a föld ez üres golyó közepében a levegőben függne: akkor még a hold ugyanazon távolságban a földtől, mint valóban van, nagyon könnyen foroghatna ben a napban a föld körül, a nélkül, hogy a nap oldalába ütköznek. Sőt csaknem két akkora távolságban lehetne a földtől, mint van, hogy a nap belsejét érintse.

A nap csaknem $1\frac{1}{2}$ milliószor nagyobb, a hold 50-szer kisebb a földnél. Ebből képzelhetni, milyen nagynak látszhatik a hold lakóinak (mert nagyon valószínű, hogy rajta is vannak élő lények) milyen nagynak látszhatik, mondom, ezeknek a föld, midőn mi is olly nagynak látjuk az ötvenszer kisebb holdat! Ellenben a napot ők is körülbelől akkorának látják, mint mi, mivel a holdnak és földnek naptóli távolsága közt igen csekély a különbség.

Szóljunk már most a hold forgásáról. Azt mindnyájan jól tudjuk, hogy a föld nem csak a nap körül, hanem saját tengelye körül is forog. Miután pedig ezen kívül még a föld körül is forog, következik, hogy a holdnak háromféle forgása van.

Minthogy a hold a nap körül a földdel együtt forog, ez utját, melly 131 millió mérföldet tesz, annyi idő alatt végzi, mint a föld, azaz 365 nap és 6 óra alatt, miből minden órára 14,944, minden percze 249, és minden másodpercze $4\frac{1}{10}$ mérföld esik.

A holdnak földkörüli utja a föld napkörüli utjának csak $\frac{1}{300}$ -ad részét teszi, és ez utat a hold 27 nap és 8 óra alatt, következéleg egy évben 13-szornál többször végzi. E forgásában minden órában 500 mérföldnyire halad előre.

Hátra van még, hogy a hold saját tengelye körüli forgását említsük. Ki figyelemmel vizsgálta különböző időben a holdat, tapasztalhatta, hogy mindig ugyanazon alakokat látta rajta. Miből könnyen azt lehetne következtetni, hogy talán a hold a maga tengelye körül nem is forog. És még sem úgy van. De mikép lehet az tehát?

Ebből kettő következik. Először az, hogy sarkával, vagyis tengelye végével van földünk felé fordulva*); másodsor pedig, hogy saját tengelye körül is annyi idő alatt fordul meg, mennyire szüksége van, hogy a földet megkerülje. Minthogy pedig ez 27 nap és 8 óra alatt történik, képzelhető, hogy a holdnak a maga tengelye körüli forgása igen lassu, ha meggondoljuk, hogy a föld 24 órában fordul meg tengelye körül.

De hát mit jelentenek azok a homályosabb és világosabb pontok, mellyeket a holdban észreveszünk? Elmondom erről is a csillagvizsgáló tudósok véleményét.

Miután a hold nem bir saját világossággal, valamint a föld sem, hanem ezt a naptól kapja, a homályosabb vagy fényesebb foltok a holdban kétség kívül onnan erednek, hogy a hold nem minden helyei vetik egyenlően vissza a naptól nyert világosságot. Ha a földet a holdból néznők, valószínűleg szinte vennék észre rajta illy fénypontokat és homályos helyeket. A hold pontjai közül igen soknak emelkedettebbnek kell lenni a többi felszinnél. Ezek tehát nem egyebek, mint hegyek.

Hajdanában azon szürke helyeket, mellyek a holdon láthatók, tengereknek hitték. De ezek már azért sem lehetnek, mivel színök egymástól különböznek.

A hold fényesebb vidékei csaknem mind hegyesek. Ezek már két rendbeliek. Az első rendbeliekhez azok tartoznak, mellyek a föld hegyeihez hasonlóak, csak hogy sokkal meredekebbek. Azonban legmagasabb csucsaik nem igen magasabbak 18,000 lábnyinál, míg a föld legmagasabb csucsa, Davalagiri vagy Dolagir 26,000 lábnyál is magasabb.

A hold hegyeinek második osztályába tartoznak az úgy nevezett gyűrűhegyek. Ezekről valamivel részletesebben szükséges szólanunk, mivel a földön ezekhez hasonlóak nem találhatók.

Ezeknek csucsaik tulajdonképen nincs, hanem úgy látszik, mintha belsejük mélyen, nagyon mélyen ki volna vájva, némelylyeknél sokkal mélyebben, mint a holdnak többi felszíne. És a mi még különösebb, ez óriási üregek közepében ismét más hegyek emelkednek, mellyek azonban sehol sem olly magasak, mint az őket környező gyűrűhegyek. Ezeket a csillagászok középponti hegyeknek nevezik. A gyűrűhegyek legnagyobb magassága 12—16,000, a középpontiaké 4—5000 lábnyira becsültetik. Némely gyűrűhegyek átmérője 10—12 mértföldnyi széles, a többieké ennél kisebb, némelyké csak egy mértföld, sőt annál is kevesebb. Ezekben is észrevehetőek középponti hegyek.

Más nevezetes különösséget képeznek a holdon azon keskeny, hosszú vonalak, mellyek a többi felszinnél jobban fénylenek. Ezek közül némelyek metszik egymást; szélességök 4—5000 láb, hosszúságuk 2 és 25 mértföld közt változik. Némelylyek e vonalakat folyóknak tartották; de azok nem lehetnek, egy részt azért, mert a holdban valószínűleg nincs is viz, más részt, mert két végök többnyire szélesebb a középnél, végre azért sem, mert némelylyek alig tíz, tizenkétszer olly hosszuk, mint szélessék. Mi okozhatja tehát e vonalakat, azt mindeddig nem sikerült kideríteni. Annál kevésbé tudhatunk valami bizonyosat a hold növényeiről és állatairól, mellyek a föld lakóitól valószínűleg nagyon különböznek.

Végre még a fényről és sötétségről kell egy két szót említenünk, mikép hat az a holdra, miről a következő cikkben.

III.

Minthogy a hold, mint fentebb láttuk, ugyanannyi idő alatt fordul meg saját tengelye körül, mint a föld körül: következik, hogy ott a nap csaknem két hétig, és az éj is csaknem annyi ideig tart. De ama hosszú éjben, valamint nekünk a hold, úgy a hold lakóinak a föld világít. Egyébiránt, valamint a földön, úgy a holdban is nem mindig egyenlő a nap és éj hosszúsága. A

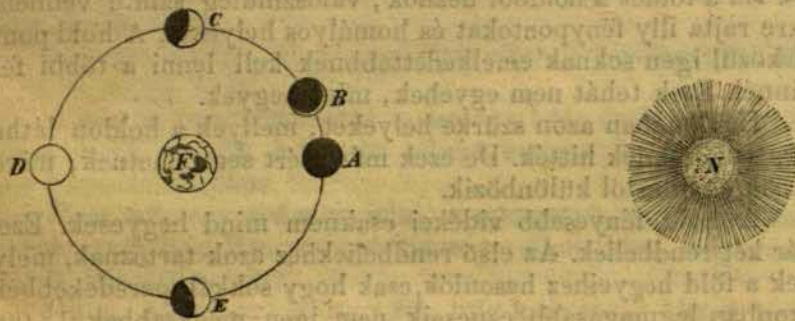
*) A hold-változásokról alább lesz szó.

*) Allgemeine Betrachtungen über das Weltgebäude. Von J. E. Bode.

A holdsarkakon vannak hegyek (az éjszakin 9—10,000 láb, a délin 16—17,000 láb magasságuk) mellyeknek csucsairól a nap mindig látható. E csucsok a hold azon részében, mellyre a föld árnyat vet, világosan fénylenek, mit olykor közönséges távesövön is észre vehetni. Ellenben vannak oly mélységek is, hová a nap sugárai soha sem hathatnak. Mindezekből az is következik, hogy a holdon a hideg és meleg viszonyának egészen másnak kell lenni, mint a földön.

És most már szóljunk a hold-változásokról. És itt még egyszer kell visszatérnünk azon már többször ismételt állításhoz, hogy valamint a bolygók, úgy a holdak is sötét égi testek, mellyek a naptól kapják világosságukat. Erről elegendőleg meggyőzhet azon körülmény, hogy a hold hol jobban, hol kevésbé van megvilágítva. Mert ha saját világossággal birna, akkor mindig egész karikájának kellene fénylenie. A hold világossága e nagyobbodását és kisebbedését közönséges nyelven is *holdváltozásoknak* vagy *holdnegyedeknek* hívják.

Hogy ezeknek magyarázatát könnyebben megérthessük, jónak találtuk ez ide tartozó felvilágosító képecskét a cikk szövegébe rajzoltatni :

Midőn tehát előadásomban valamely egyes betű jó elő, mindig azon helyet kell érteni, hol azon betű a képecskén látható. Előlegesen is megjegyzem, hogy a nevezett képen az N. betű a napot, az F. a földet, az ABCDE közti karika a hold föld körüli pályáját jelenti, mellyen a holdváltozások láthatók.

És még valamit kell megjegyezni. Ha valamely golyót tartunk a gyertya elé, úgy-e, bármint forgassuk is azt, a gyertya fénye mindig csak egyik felét világosítja meg. Épen úgy van a bolygókkal és holdakkal is. Azért van mindig a föld egyik felén nap, a másikon éj. Onnan vannak a hold-változások vagy holdnegyedek is.

Ha a hold A-ban, azaz épen a nap és föld között áll, akkor a nap felé fordított fele van a nap sugáraitól megvilágítva; tehát a föld felé levő oldala egészen sötét. Ekkor a holdat épen nem láthatjuk, és ekkor a nappal egy időben kel, és egy időben száll le. És ezt *ujholdnak* nevezik.

De a hold tovább megy nyugotról keletre föld körüli útjában, s néhány nap múlva a B pontba ér. Ekkor már naptól világított felének egy kis részét láthatjuk, melly sarló alakjában tűnik fel nem sokára a nap lementé után, s csak hamar szinte lenyugszik.

Hét nap múlva a hold a föld körüli útjának egy negyed részét befutotta, midőn C pontba jut. S millyennek látjuk ekkor? Kivilágított részének felét látjuk, és pedig a nap lementekor épen délponton találjuk, úgy hogy éjféltkor száll le. Mivel ekkor utja egy negyedét végzi el, ezt *első negyednek* hívják.

Azonban a hold ismét csak tovább haladván, másik hét nap alatt eléri a D pontot, midőn megvilágított egész fele a föld felé van fordulva, úgy hogy ekkor egész karikáját láthatjuk. És pedig mikor *hold tölte* van, épen akkor kel, midőn a nap leszáll, valamint a hold nap keltekor száll le. Mivel illy helyzetben egész alakját *teljesen* láthatjuk, ezt *holdtöltenek* nevezik.

Ujholdtól holdtölteig a hold mindig nagyobb és nagyobb, s azt mondják róla, hogy nő a hold. Ez időtől fogva azonban el kezd fogyni. Midőn t. i. útjában az E pontot éri el, innét körülbelül akkorának látszik, mint midőn a C pontban volt, mivel most is megvilágított oldalának felét látjuk. Csakhogy most éjféltkor kel, a nap kelte őt délpontban találja, s délben megy le, melly helyzete *utolsó negyednek* nevezetik. Ha ekkor figyelmezzünk rá, észre fogjuk venni, hogy a nap mindinkább közeledik

hozzá, úgy hogy a következő hetedik napon ismét hold és nap, földünkről tekintve, ugyanazon irányban lesz, s A-ban ismét új hold kezdődik.

Ugy hiszem, a mondottakból eléggé megérthető a hold változásainak oka, melly nagyon is természetes. Nem szükség tehát bizonyítgatnom, milly balgatagság, e változásoknak valami különös fontosságot tulajdonítani a földi eseményekre. Némelly tudatlan emberek azt hiszik, hogy péld. a hold fogytában nem jó haját nyírni, körmöt vágni stb., hogy a holdtöltekor átültetett virágok teljesek lesznek, hogy új holdkor nem jó magot vetni, hogy némelly állatok, mint a rákok, holdtöltekor kövérebbek stb.

Semmikép sem okozhatná ezt a hold világa, melly nem egyéb, mint a nap sugarainak viszfénye.

Szeberényi Lajos.

Dugonics Endre siremléke.

Közi : SÁRVÁRY BÉLA.

Van-e közöttünk, ki, midőn temetőbe lép, egyszersmind föltámadásra is ne gondolna? — vagy van-e élőkre nézve vigasztalóbb érzület, mint a leendő föltámadás eszméje?

Elhunytak szüleid, eltűnt szíveled, és a hosszú könyzápor után egy vigasztaló gondolat villan át agyodon, s mintegy megnyugtató állapotba állapodol meg ama hitnél hogy : tul a siron, látni fogod őket; — de óh, milly messze van a föltámadás!

Vagy nem lehetne közelebb szárnyaltatni a föltámadást? Sőt igen; elhunyt kedveseink és nagyaink mindannyiszor föltámadnak, valahányszor emléköknek áldozunk. A szív érdekelteit kebelünkben, a test, és erény emberei emlékünken élnek. — Szép, ha hamvaink fölött erényoszlop emelkedik; szebb ha tett koszoruzta meg azt, és legszebb, ha a halás elismerő utókornak nemcsak szívében támadt emlékéretet, de hamvainkat is siremlékekkel örökíti.

E kevesek egyike *Dugonics Endre*, az édes emlékü szegedi fi, a szerény lelkü kegyesrendi áldor, (pap) a fáradhatlan buzgalmu tanár, a csüggedetlen író.

Szeretem hinni, miszerint az olvasni kedvelő emberre nézve misem gyönyörködtetőbb : mint hona jelesb egyéneinek tetteit, vagy azok megtiszteltetését olvasni; sőt hogy nagyobb tettekre hivatva érezzük magunkat, kell a magas, és kegyeletes emléken részesült ösöknök életrajzát ismernünk, hisz csak ez ama hű tükör, melly multunkat visszasugározza!

A milly magasra küzdhet emberi erő,
Ép olly magasra törjön a szorgalom;
Hová ha már dicsően felküzdött : nincsen,
Melly őt kicsinynek hirdesse, hatalom.

Igy tön Dugonicsunk is, ama tisztelt és fennen kegyelt Dugonics, ki korának legkedveltebb regényírója volt; a fáradhatlan régiségbuvár, a lankadatlan mű- és nyelvbarát; kit hir és dicsőség annál magasabb polczra emelt : minél szerényebb volt a kör, mellyben működék, minél korlátoltabb a hivatás, mellyhez őt sorsa kapcsolá.

1740. oct. 17. született Szegeden, hol atyja városkapitány volt, de hol anyja a hirhedett boszorkányperben mégis máglyára lön kárhóztatva. Látta ezt a még kis Dugonics is, s hogy vagy szülejét megmentse, vagy ő is vele vesszen, a magas lángekba utána ugrott, de a gondviselés nem engedé meg, hogy illy jeles tulajdonokkal felékitett ifju kora halállal muljék ki; megragadák őt a környezők és megmenték életét : hogy a kis fiu, ki anyja szerelmére az ábrándok tüzeiben is kész volt elveszni, az erény, tudomány és hazaszeretet valódi szövétnekévé növekedjék.

És ki fogja tagadni, hogy nem lön azzá?

Senki, ki műveit az évszázadon át keresett műveket megbámulá!

Ő piarista volt, tehát tanár; s annyi kimért foglalkozása mellett is mennyi munkával és mennyi kincsesel gyarapítá a nemzeti irodalmat, eléggé ismert dolog.

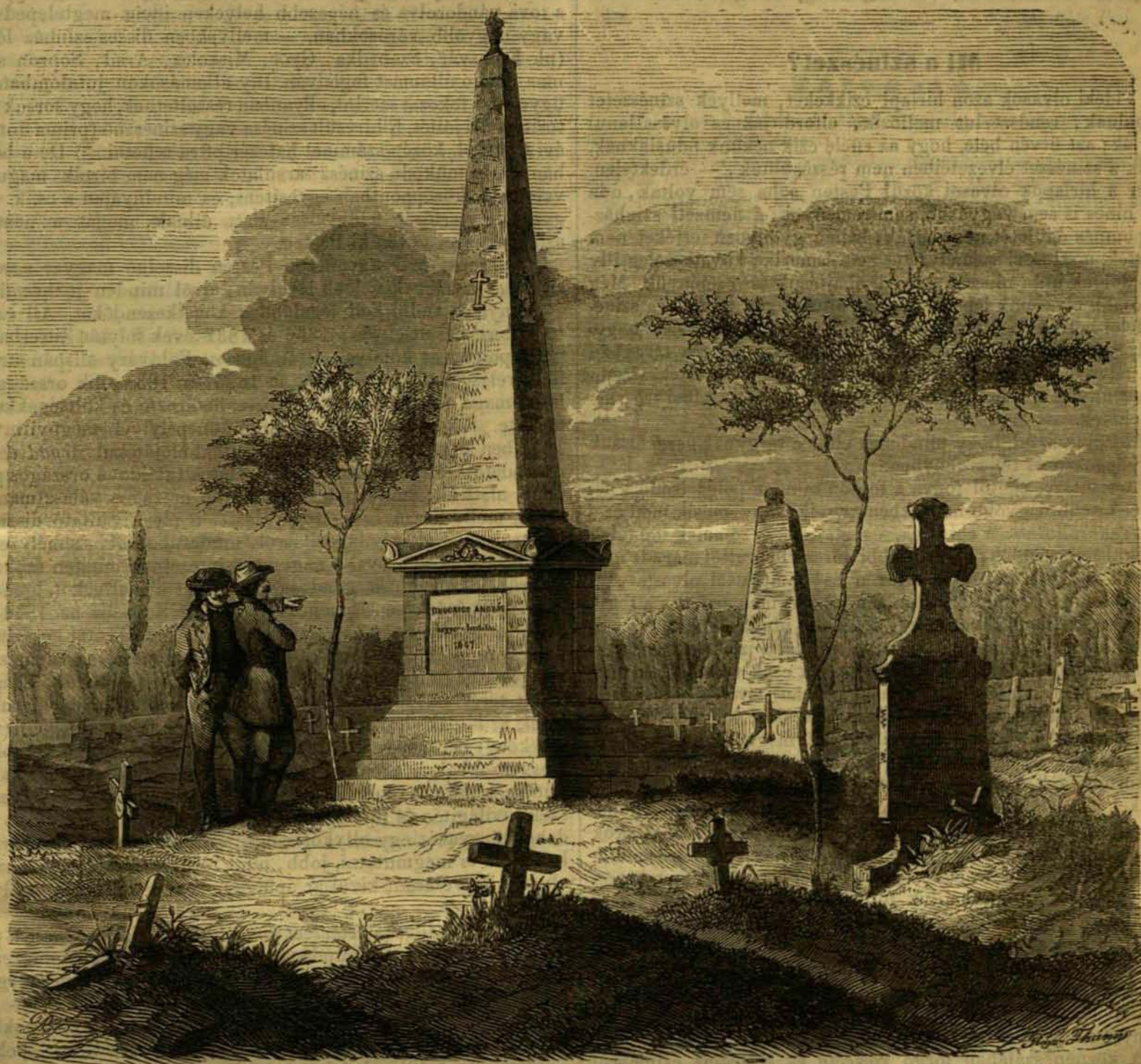
Trója veszedelme, Ulisses történetei, a Gyapjas vitézek, Arany pereczek, Etelka, Toldi Miklós, Bátori Mária, a Szerecsenek, Mennységтана s egyéb számos művei, nemes lelkének, tudományos képzettségének, s irói hivatásának ugyanannyi eleven tanúsága, buvár lelkének ugyanannyi gyöngye.

Hozzá kell gondolnunk, hogy igen nehéz idöket élt Dugonics, hogy többszöri megtámadásoknak, s gyanúsításoknak is alája lön vetve; de megtöretlen haladott pályáján, söt mit elötte kisem tön, a még akkor elég darabos anyanyelvet, annyira simitgató és mivelgeté, miszerint József korában is be tudá bizonyítani műveivel: hogy a magyar nyelv, melly csaknem életre is

embere volt, művei, szives barátkozása, barátságos társalgása öt a legnépszerűbb férfiuvá tevék.

Pályajutalmul egyetemi tanár lön; mint ilyen 34 folytonos éven át hivatalkodott, majd mint tanár, majd mint korelnök; azonban több apró bajaira végül súlyosb kór következvén, nyugalomra lépett és szülőföldére költözött, hol övéi közt több boldog és nyugalmas évet töltvén, 78. éves korában, 1818. jul. 23. örök létre szenderült.

Eltűnt tehát ő is, mint minden jó, minden nagy. Ez már megszokott sorsa az emberiségnek; de az nem annyira megszokott dolog, hogy minden jó és nagy iránt hálaérzelem maradjon

Dugonics András síremléke Szegeden.

méltatlannak tartaték, a legnehezebb tantárgyak előadására is alkalmas nyelv. — Ki állításom valóságáról meg akar győződni, olvassa meg Mennységtanát, s meg fog győződni, hogy mindezekben kimerithetlen nyelvtani kincs rejlik, hogy olly nyelv, — mellyen majd egy század elött illy műveket leheté írni, életrevalóságát önmagában hordozza, mint a rózsabimbó illatát.

Korában a magyar irodalomnak buzgóbb, munkásabb és tevékenyebb embere nem volt.

A sok oldalú tudomány, lankadatlan szorgalom, vas kitarítás, vállalatait is többnyire sikeresité; s mert ő maga is a nép

fen kebelünkben. Sirba tették a nagy férfiut, kis kereszt jelelte milétét; elhordák az évek azt is, s mint milliók, ő is emléktelen pihene hosszú évtizedeken át; gyakran elvándorlék magam is sirhalmához, de az irigy idö azt is majdnem szétporlala már. Mi öt az utókornak eleven emlékbén hagyá fel, az műveinek halmaza és helyesen talált arczképe, mellyet meleg érzelmü polgártársai készítettének, s melly a szegedi tanácsteremben ma is látható. Polgártársai leróvák tartozásukat a gazdag képben, s következetes vala, hogy rendtársai, ha nem is egyébben, legalább egy szerény síremlékbén mutassák be szívélyes kegyeletöket.

1846. irtak, akkor magam is szegedi lakos valék; a Lyceumot nt. Horváth Cyrill igazgató; a tanítói karnak egy igen jeles egyéne nt. Tóth János vala; a siremlék eszméje e két tudós férfiúé. Kimondák tanártársaiknak az ígét, közlék szent céljokat rendfelekkel, elmondák több jólelkű polgárnak is, s a felszólítottak közül egy sem maradt hátra, mindenik szívesen hozzá eláldozatfillérét s az ige csakhamar testté lön.

Néhány hó haladott el azalatt, s a siremlék Pesten a legcsinosabban elkészülvén, Szegedre szállított, hol is a dicsőült sirhalmánál a legszívélyesebb kegyeletnek üde emlékeül, rendtársai és tisztelői koszoruja környezetében a legelevenebb ünneppélylyel állított fel. — Ki mondja, hogy messze a föltámadás?

Mi a színészet?

Vidéki olvasók azon hirlapi cikkeket, mellyek színészetet tárgyalnak, rendszerint mellőzik, elfordítják és olvasatlanul hagyják; azt ütven bele, hogy az efféle cik nekünk falusiaknak, — kik a színészet élvezeteiben nem részesülünk, — érdektelen. Sokan a hirlapok olvasói közül Pesten soha sem voltak, oda jutni nincs is sem vágyások, sem reményök; a nemzeti színháznak pompás épületét nem látták, benne gyönyörű estéket nem töltöttek, a színészi személyzetet nem ismerik; következőleg illy dicső dolgok után nincsen semmi óhajlásuk és reményük. Még számosabb olvasóink lehetnek pedig olyanok is, kiknek a színészet felől helyes fogalmuk sincs. Mindezeket, a színészet nagyszerű ügyének becsülésére birni, és nekik e fontos tárgyban némi felvilágosító eszmékkel előjárni: célja jelen értekezésemnek, mennyire t. i. ezt elérni, mint szoba-tudós és falusi író, képes lehetek.

Kezdjük azzal, hogy mindenek előtt e tárgynak *nevét* értsük meg világosan és teljes fényben.

A színészet eleitől fogva a földön minden polgárisodott népeknél kisebb nagyobb mértékben, egyik vagy másik mód szerint gyakoroltatott. A chinaiak, régi görögök és rómaiak ide főleg példakul felhozandók, e két utóbbi híres nemzettől maradt műdarabok maig is kezünkben lévén és bámulattal olvastatván. Magyar fajunk is miután e hazában jól megmelegedett s a fegyverzőrejek csillapultával ráért, szelidebb mulatságokat keresni, — szomszédok nyomdokait követve, próbálta izlelni a színészetnek nemes mulatságát; eleintén a játszóknak csak valamely kis árnyékos helyen, *szinben* (felszerben, pajtában) tevén előadásait; — honnét van ma is magyar czime a játszási helynek. Ugyan e szótól viseli nevét, másféle játékoktól megkülönböztetés végett, *szinjáték* is. Értendő pedig ez alatt valamely költött vagy igaz történetnek előadása élő szóval, költészi stílusban, személyzetekkel és cselekményekben; hozzá illesztett változatos jelenekek mellett. Mai időkben, népesebb városokon, az efféle játékok előadásához állandó és nagyszerű épületek hozattak létre; mindazáltal, kifejezésökhez megtartjuk folyvást a *szin* czimet (*színházak*); — sőt ezt használjuk mind az előadandó egyes játékdarabokhoz (*szinművek*); mind az illy játékoknak művészi tanulmányozására magukat szánt egyének cziméhez (*szinészek*), — sőt az egész vállalatnak jelentéséhez is a *színészet* szó van gyakorlatba véve és megállapítva, — mig azalatt minden európai nyelveken e czélra a görög *theatron* műszó divatozik, melly látványosságot fejez ki.

A köznépi szájában forgó *komédia* és *komédiás* czimekről meg kell jegyezni, hogy azoknak az így értelmezett színészetben is van helyök, mennyiben a szinmű lehet vagy közönséges darab (dráma), vagy daljáték (opera), vagy szomorujáték (tragédia), vagy bohózatos és neveltető vigjáték (komédia). De mit a köznépi rendszerint komédiának nevez, az jelenti a faluzó alakosok és szemfényvesztők mutatványait állatokkal, babákkal, sípládákkal, mesterséges testmozgásokkal, kötélen tánczolásal stb. — mellyek úgy különböznek a színészettől, mint a csillagokból jóslás a csillagászatától, kuruzslás az okos orvoslástól, a házaló butyros zsidó a pesti boltos kalmártól. A kik efféle aljas mutatványokat üznek faluról falura vándorolván, azok (igenis) komédiások vagy alakosok, de nem színészek, kiket tehát *komé-*

diásoknak czimezni nagy tudatlanság volna, és a színjátéki nemes művészetnek lealacsonyítása, csufolása.

Szinjátéknak, vagy röviden mondva *színészeknek* lenni tehát igen tisztességes hivatal; mellyre nem is alkalmas minden ember, mivel arra születni kell. Ahoz különös talentom és tudományos kimiveltetés kívántatik; — mellé ép test és érzékek, kellemesen zengő tiszta beszédhang, ékes éneklési szózat, éles emlék-tehetség, bátorság, sok gyakorlat és utazás. Egy-egy színjátéknak előadásához pedig számos, illyen játszó egyén szükséges, férfiak és nők, gyermekek, öregek, kik közül a minden egyikre eső játékrészt *szerep*-nek (rolle) szokás hívni. Előadásaihoz bizonyos igazgató alatt társulatba egyesülnek, vagy ide s tova vándorolva és népesebb helyeken ideig megtelepedvén, vagy nagyobb városokban, — mellyekben diszes színház létezik, (pl. Kolosvár, Szabadka, Győr, Miskolcz, Arad, Sopron stb.) mar dandó állomást foglalván. Illy állomásokon jutalomban is, ügyességi fokozat szerint, olyanban részeltetnek, hogy sorsuk biztosított uri jóllét. Elhiresült színész vagy színésznő (prima donna) évi díját pl. közép-számmal hatezer pftra tehetni. *) De a hazában szerte működő színész társulatok még nem bírták magukat valamely középpontban egyesíteni, és mindnyájan a cs. k. magyar Helytartóság felügyelése alatt állnak, magát a nemzeti színházat sem vevén ki Pesten.

És most már ugyanezen Pesten diszolgó magyar *nemzeti színjáték-házhoz* közelebb járulván, erről minden jó hazafinak és leánynak tudni kell legalább a következőket. Áll ez az u. n. kerepesi ut elején, 1836 és 1837 évek folytán Zitterbarth, pesti polgár és kőműves által építve, Földváry alispán urnak felügyelése alatt. Felállítását az 1825 és 1833. évi országgyűlésen maga a nemzet indítványozta, határozta és költségekkel is fődözte. Elkészülvén, ritka örömnepélylyel megnyitattott, 1837-ben aug. 22-én, melly alkalommal előjátéku *Árpád ébredése* adatott. Mint nemzetnek drágalátos tulajdona országos pártolás alatt áll; mindenkor egy külön országos választmányra bízva, melly hozzá igazgatót választ, a megkívántató diszítványokról, zenéről, kivilágosításról, műdarabokról, személyzetről és költségről, — szóval a nagyszerű intézetnek minden szükségleteiről időről időre gondoskodik. Mind a mellyek (elgondolhatni) tömérdek pénzösszeget igényelnek. E czélra az 1844-dik évi országgyűlés 450 ezer ezüst ft. tőkét határozott, egyedül a nemesi rend által fizetendő. Az épületnek mesterséges beszerkezetét a nagy függönyön belül, a szinpadot (a játszóknak fellépési emelt terét), a sugónak buvó-helyét, a diszítványok és ruhák táráját, az öltözködési szobákat, a háttért az u. coulisses. Több (változókéony) belső függönyöket, az ezek mögött történt dolgokat, a csavarokkal és erőművekkel teledes alsó felső padlásokat, a színészek számára készült ki- s benyiló sok ajtókat, a légszeszeli kivilágítás és fűtés gépezetét, és más ide tartozó több érdekes tárgyakat egy olykor szinről szinre megnézni és gyermekeinknek is megmutatni, jobb, mint róluk papiron bár mennyit olvasni. Egyébiránt kívül az épületen semmi felírás sem olvasható.

Mi pedig illeti a *színészet fontosságát* és jelentőségét a polgári társaságban: az minden ép testű és lelkű honpolgárt és nőt érdekel; neki roppant nagy is levén publicuma, melly égető szükségletét érzi. Azért népesebb városokban színház, — sőt több is egynél, — elkerülhetlen intézet. Ez ügynek hirlapokban állandó cikk van szentelve, sőt külön színészeti hirlapok is szerkesztetnek. Társalgásban a közbeszédnek színészet a legszokottabb tárgya. Színházak, a hol léteznek, mindenütt a városnak díszépületei közé számítottatnak, mint a templomok. És ha e két-félét összehasonlítani szabad, tehát Magyarhonban a mi templomok között az esztergomi bazilika (primási székes egyház), az színházak között a pesti nemzeti színjáték-ház. Látni kell csak, miként tódul ide a mindkét nemű és minden osztályu népsereg esténként; miként állnak zsufolva az ülőhelyek minden rétegei; miként siet ide a Pestre megérkező vidéki vendég vagy idegen

*) Tisztelt hazánkfia nagyon jó akarattal van művészeink iránt, midőn fizetéseiket illy magasra szabta. Voltaképen legelső művészeink fizetéseinek legnagyobbika csak 1800 forint, mellyért a színésznők még a szinpadi öltözékeiket is magok tartoznak kiállítani, ama nagy díjban egy két énekest szokott részesíteni. Szerk.

utas, mindgyárt a legelső estvén; mint láttatnak a páholyokban (zárt szobáskákban) magas rangu fi- és nőlátogatók, cs. k. főherczegek is szinte. Mert egy jól előadott szinmüdarab látásánál magasztosabb és nemesebb élvezet nincsen a nap alatt; ugyanint a melly magában foglal és egyszerre nyújt minden szellemi gyönyört szemnek, fülnek, érzékeknek. Ugyanis: szereted-e a vers-költeményeket? A szinmü a költészetnek legfönségesbiké és szemeidbe ragyogó megdicsőülése, — maga a megtestesült eleven poézis; a minthogy költészek osztályozásában a jeles szinművek íróit illeti a legföbbsik polcz. — Szereted-e az olvasmány? A szinmü neked azt fáradságod nélkül hozza, szív és léleknek tápszeréül, — még akkor is, ha már szemeid homályba borulnának és a könyvolvasás terhedre volna. És pedig hallasz itt felolvasásokat könyv nélkül, szavalással, különféle egyénektől, taglejtési változatossággal; ujdonatos új szókkal fűszerezve, és a magyar nyelvnek oly ékes tiszta ejtésével és hangoztatásával, melly minden tájéki hibáktól mentesen csörög a vidéki vagy idegen vendégnek füleibe. Szereted-e az éneket és a zenét? Ott hallasz szemüvegezés nélkül mindenféle instrumentumokon oly édes hangokat, mellyek lelket megbájosítják és ideiglen elragadják elemébe, . . . a hetedik égbe; oly benyomást hagyván maguk után, hogy azok a szinházon kívül még utóbb is sokáig zengnek benned kellemesen. Szeretnéd-e látni tudomány és művészet mezején, katonai és polgári erényekben, férfi- és nönemből fajod jeleshjeit, — példáit a közjóérti nagylelkü önfeláldozásnak, háláját a népnek, sujtoltatását a gonosznak, diadalát az igaznak és elnyomottaknak? Mindezeket is a szinmü idézi elődbe láthatóan. Szereted-e a történelmet, és látni az ó-világ letűnt nemzeteit, a híres görög és római népet, a vándorló népesordákat, és köztük fajunk csapatait, miként sajátságos szokásaikban és öltözékeikben szerepelnek, véres hadakat viselnek; felmerülnek az idő tenger-hullámain, virágoznak s megint elenyésznek, de tiszteletes emlékeket hagyván maguk után? Ime! a szinészet az a büvös kaleidoscop (szépmutató tükör), melly mind e tárgyakat és személyeket előlépteti szemeid előtt, kimondhatlan kéj mellett. Szeretnéd-e utazásokat tenni messze országokba, híres népek és nemzetek közé; átkelni hegyeken, széles folyamokon és tengereken; — megszállni a roppant városok *hótel*-eikbe (vendéglőkbe), társalogni a különféle nyelvü és viseletü lakosokkal, fehérekkel, feketékkel, réz-szinűekkel és sárgákkal: ha szerencsés vagy szinházat látogathatni, ezt is az neked gazdagon kipótolja. Végre szereted-e a tündérek és kalandok csodás országát, a varázslás műtételeit, a némák s a virágok nyelvét, és a szerelmes regényeket? No, ezeknek szinte özönében fürödteti fiatal lelket a szinészet, melly levonván a fátyolt, melly az ősidők ködös képein, a nagy világ mysteriumain és a sötétségek titkain fekszik, azokat neked teljes pongyolában mutatja, homlokodról a mágiás (büvös) kötöléket leoldván, láttat veled rendkívüli dolgokat, és téged is pár óráig költészsze . . . boldoggá téssen.

Ezek ugyan mind csak inkább kéjelgésre, mulatságra és időtöltésre, — szóval: játékra vonatkoznak. Hanem van a szinészetnek komoly célja is, t. i. a morális hatás az emberi szivekre. Erkölcsi iskola ez, mellyben a hallgató tanulhat okolni rut vétkektől és azok gyászos következményeitől; — ezektől visszafélemleni, az erényre pedig felbuzdulni. E hatás bár nem tűnik úgy szembe, mint tapsokban a kedvtelés; és csak a vesék vizsgálójánál lehet tudva: mindazáltal hinnünk kell, hogy, — ha a sok hitszónoklatok, könyvek és hírlapok az erkölcsi világban nem maradnak siker nélkül, — tehát a szinészeti élénk előadások is megtermik gyümölcsüket bizonyosan.

Mivel pedig az eddig mondottak, csak igen kicsiny publikumot illetnek a hazában, oly városokét, mellyek szinházal dicsekesznek: azért most már felemlitem, miszerint az álladalmnak szinészettel még magasztosabb céljai is vannak, mellyek az összes hazai publikumot és nemzetet érdeklik, és a mellyeket nem adhatom velősebben, mint ha itt az 183²/₆-diki országgyűlésnek 41-ik törvényczikkelyét idézem saját szavaival: „A jól elrendelt játékszinnek, a nemzeti kifejlődésre, a nyelv pallérozódásának előmozdítására, és az erkölcsiségnek ezáltal is bővebb kimiveltetésére, az országos rendek által elismert jóté-

kony hatása tekintetéből, Pesten felállítatni óhajtott nemzeti játékszinre nézve határozatlik. stb.“

Ezeket immár megértvén, tisztelt olvasóim, legyenek mindenkor hajlandók a szinészet ügyét nagyra becsülni. A magyar szinészeket, — bár mikor és bár melly vidékén szállanak meg a hazának, — részvétlenség és lenézés helyett fogadják munkás vendégszeretettel; és ne feledjék soha, hogy a külföld szemei előtt miveltségünk fokát semmi nem tükrözteti oly igazán, mint szinészetünk, — hogy szinjátszó társaságot pártolni, annyit, mint a magyar nyelvet és a nemzetiséget pártolni; és hogy a szinészi előadásokat látogatni annyit, mint nyelvünk felvirágzásához nemzetiségünk emeléséhez egy kis morzsával áldozatot vinni.

Edeí Illés Pál.

Tárogató.

x* Ö csász. kir. Fensége Albert főherczeg kormányzó urmáj. 27-én este Budáról Erdélybe utazott.

x* A magas tanügyi minisztérium megengedte, hogy a joghallgatók negyedik évök utolsó hat hetében az első, vagy mint magyarországi avagy határtartományi hivataljelöltek, hatodik félévök (semester) utolsó hat hetében a második államvizsgát letehetik.

x* Május 26-án d. n. 2 óra tájban Óbudán és környékén olyan felhőszakadás volt, mellynek — hir szerint — több emberélet lön áldozata. Kiterjedt e felhőszakadás a budai hegyek nyugat-északi részére is, s azon károkat, mellyeket okozott a mindenfelől sebes rohammal összeömlő esőviz, sejteni lehet azon nagy szikladarabokról, mellyeket magával ragadva a budai császárfürdön fölül eső utcákba sepegt. Ugyanott lehetett látni három kövel rakodott fuvaros szekeret is, mellyeket szintén a hirtelen keletkezett esővízpaták hozott magával.

x* Aradon május 21-én egy 1100 darab kőszóval terhelt hajó a hid alatt el akart evezni; de a folyvást növekedésben levő Maros sebes hullámai oly erővel sodorták a hajót egy hidoszlopnak, hogy a hajó megrepedt, s a rajta levő 15 emberrel együtt elsüllyedt. A rögtön érkezett segélynek sikerült 12 ember életét megmenteni, három azonban belehalt a vízbe. *Forgács* János nevű hajós bátorságának köszönhetni, hogy a hajón levő 1000 pftnyi pénztár egyéb szerekkel együtt meg lön mentve. — Ugyanaznap, miután több hajó szerencsésen átsiklott a hid alatt, délután ismét egy kinstári hajó 800 mázsa sóval, az előbbi sorsára jutott, azon különbséggel, hogy vele egy emberélet sem lön feláldozva. Igen sok erélyvel intézkedtek Horváth Adám polgármester és Riesz Károly biztosságigazgató urak mind a két szerencsétlenség alkalmával. A három vízbehalt hajós közül egyik erdélyi volt, kinek felesége, gyermekei s minden vagyona a hajón lévén, családja ugyan megmenekült, de csekély vagyona mind odaveszvéen, most a legszomorubb jövőnek van kitéve a kenyérkeresőjét vesztett árva család.

x* A pesti vásár május 30-án élénk előjelekkel megkezdődött. Mind a szolnoki és szegedi vasutvonalok, mind az aldunai gőzösök sok idegent hoztak már eddig is, kiket a vásári iparosok mind meg anyi bevőnek tekintnek jó eleve feltárt raktáraikból. Annyi bizonyos, hogy az árusok sok szép reményt kötnek e vásárhoz, majd meglátjuk végével, képesek lesznek-e a vasutvonalok és gőzösök olyan jó vásárt hozni egyéb iparosoknak, minőt a pesti üvegeseknek hozott a jégeső.

x* A nemzeti szinházat látogató közönség között sürüen lehet látni vidékieket, kik mindannyian meglepetéssel legeltetik szemciket az új feldiszítés által történt meglepő csinosbuláson.

x* A szeged-temesvári vasutvonalról azt írják, hogy a töltésmunkálatok rövid idő jártával elkészülnek, a miből ugyan nem nagy haszon háramlik a közlekedésre, míg a Tiszahid fel nem épül, melly pedig még elhatározva sincs.

x* Az ebadó szép előmenettel kecsegtet. Hir szerint már Pesten is számba vették előleges becű utján a kutyákat, mellyek kerek száma 4000-et tenne. Csak 1500 találtatott olyan ordinári kutyának, a mellynek hasznát veszi gazdája, tehát ezek 2 pftosak lennének; a többi 2500 mind afféle nemes fajú hasznavehetlen állat, minőket csupa kedvtelésből tart a ki szereti, s mellyektől 5 pft adó járván, 15,000 pft kerülne évenként ebadó fejében a városi pénztárba. Ha egész Magyarországon adót vetnének a heverő kutyákra, a jövedelemmel legalább 4—500 kisededővő intézetet fel lehetne tartani, a mi nagy előmenetel lenne népnevelésünk ügyében, s olyanok hozzájárultával történnék, kik jobban szeretik az ölebecskéket, mint a kis gyermekeket.

x* A N. Kanizsa és Mohrin közötti uton helyre állott a közlekedés az által, hogy a Csernabarán a m. kormány által rendelt hid teljesen felépült.

x* *Krajczár-egylet.* A „Pesti Napló“ azt a hirt közli, hogy több pesti iparos az ugynevezett „krajczáregylet“et szándékozik alapítani, mellyből ügyefogyott szegényebb iparosok apró összevegeket törvényes kamat mellett kölcsön vehetnének. Ez nagyon czélszerű vállalat lehetne a munkás szegények gyámolítására, s lassankint nyakát szeghetné annak

a felettebb elterjedt bajnak, hogy a szegény ember, ha nagyon megszorul, utolsó darabka ruhájával is a zsbvásárra fut, s vagy eladja potom áron, vagy elzalogítja egy garas kamattal forintjától hetenként vagy havonként, a mint t. i. kisebb vagy sürgetőbb szükségben látja a megszorultat kis-zálogos uram.

x* „Kritikai lapok“ az irodalom és művészet köréből. Illy czimű munkára hirdet Brassai Samu sokoldalú irodalmi termékeiről ismert tudós hazánkfia. — A programot így kezdi meg; „Ne tegye azt!!!“ azaz hogy így szólott hozzá minden ismerőse és barátja, midőn szándékát ki nyilatkoztatta; mert nálunk az ilyen szorosabb értelemben vett tudományos vállalatok sorsa: kora halál. De Brassai mégis teszi, s hogy tenni meri, azon véleményre vezet, miszerint maga is meg van győződve azon egészséges bíráldói tehetségről s éles belátásról, melyet kitűnően erős oldalán ismer el az irodalmi közönség. Hogy nagy szükségünk van olyan kézbe, a hol igazán megolvashassuk a napi sajtó új termékeiről, melyik érdemes a megvevése s melyik nem érdemes arra az időre, melylyet elolvasására fordítanánk, azt nagyon érezzük. Illyet szándékozik Brassai a magyar közönség kezébe nyújtani, részrehajlatlan s élénk előadásu megítélését ígervén az irodalmi és művészeti termékeknek, s a mit ő megígér, azt meg szokta tartani. — Munkája időhöz nem kötött nagy 8-ad retű 4, 5, 6 ives füzetekben fog megjelenni. Négy füzet teend egy kötetet. Egy füzet ára 30 kr: Az első füzet átvételekor meg kell a 2-ik árát is fizetni, ellenben a 4-ik ingyen fog kiadni. Az első füzet mindenestre meg fog jelenni, a többi az előfizetők elegendő számától függ; miért is t. cz. olvasóink kellő figyelmébe ajánljuk e derék vállalatot, ne sajnálják tőle azt a 30 krt mert könnyen megtörténhetik, hogy az ő utasítása szerint sokkal drágább, haszontalan könyvtől fogják megkímélni a pénzt, és igazán jó munkákra fordítandják, a mi csakugyan jó gyümölcsöt hozó kamat lenne.

x* Pest. Bárhova fordul az ember, nem lát egyebet, mint összezuzott ablakokat, és legsürűbben foly a beszélgetés a jégesőről, mely máj. 29-én esti 7 óra után olly hirtelen beköszöntött. Megelőzte azt, nem mondhatni forró nyári, de mégis bizonyos tikkasztó hőség, s még utána is szembetűnően meleg volt a lég, mely későbbben 9-10 óra táján már érzékenyen meghidegült. A mint esni kezdett, tüstént olly sürűen hullott a jég, hogy pár perc múlva már fehérlettek az utcák, melyeken folyvást pengtek az észak felé néző ablakok töredékei. Mikor elállott a zápor, akkor kezdtük csak bámulni a lehullott jég sokaságát, nagyságát és alakját. Milly sürűen esett, lehet abból következtetni, hogy a nemzeti szánházban, hol épen a „Szevillai borbély“ adták, egy időre félben kelle hagyni az éneklet, olly erősen kopogván a jégeső a színház fedelére, miszerint nem lehetett tőle az éneket jól hallani. Mennyi hullott le, azt meg abból gyanítsa az olvasó, hogy még éjfél után is lapátolni lehetett több utcán, hova az eső viz folyása erősebben szolgált. Mi a nagyságot illeti, erről azt mondhatni, hogy nagy részben dió nagyságu volt, de sürűn vegyítve tojásnyi, sőt itt ott alma nagyságu darabokkal is, melyeknek alakjuk nagyon eltért egymástól. Lehetett sok hosszukás tojás forma darabot látni, de sokkal több volt ollyan, mely 15—20, vagy ennél is több darabból összeforrva némiképp valami teljes virághoz, majd bibircsós krumplihoz, s csicsókához hasonlított. — Egy tudós hazánkfia azt állítja, hogy a városligetben lehullott jég többnyire olly sima volt mint a puskagolyó. — Érkezett a terhes felhő nyugat-észak felől, s délkeletnek tartva természetes, hogy az észak felé néző ablakok lettek áldozata. Mennyi lehet ez ablakok száma, nem tudjuk; de azt hallottuk, hogy mindjárt a jégeső után egy előkelő pesti úveges 50,000 ablaktáblát rendelt Bécsből telegraf által, egy másikról azt írja a P. Ll. hogy már másnap reggel 1/2 8 órakor 5000 tábla volt nála megrendelve, s mig Pest egyéb részét így paskolta a jégeső, addig a Ferencz külvárosra szépen sütött a nap. Az a hire, hogy a Budapest vidéki szőlőhegyeken nem igen tett kárt, annyi bizonyos, hogy a pesti kőbányai szőlőket nem érinté; de annál több a pesti kertészek kára, kiknek kertjeik a város közelében vannak.

x* Ungvárról rosz utakról panaszkodnak s azt írják, hogy a pünkösddeti folytonos esőzés miatt ismét elhagyta medrét a Tisza, több hidat összerontott, s egyéb károkat is okozott, melyek azonban nem felettebb érzékenyek.

x* A jégverés ellen kölcsönösen biztosító magyar egyesületnél biztosított f. évi máj. 24-ikig összesen 225 fél 477,490 pft. értéket.

Az a hir szárnyal, hogy a legutóbbi napokban több pesti háziur tudakozódott, lehetne-e ablakokat is biztosítani ezen társulatnál?!

x* Bulyoszy Lilla, közkedvességű nemzeti színésznőnk jelenti, hogy kolosvári vendéglátékai következtében Pestről távol lévén, t. cz. gyűjtői közül többeknek csak most küldhetett előfizetési ivatek, s ez okból kénytelen az ivatek beküldésének határidejét f. évi június 20-ig meghosszabbítani, mely idő alatt a novellák nyomtatása teljesen elkészülend.

x* S—r—on Pest közelében az a nevezetes dolog történt rövid idő előtt, hogy a réteken millió meg millió méh nagyságu hernyó mutatkozván, s egészen kopaszra pusztítván azokat: nehogy még jobban elszaporodjanak, a helység bírja dobszó mellett kihirdetett azon határozatát, miszerint a lakosság csépekkel felfegyverkezve vonuljon ki ezen elszaporodott ellenség megsemmisítésére. Azért tartottuk szükségesnek e rendkívüli eseményt közölni, hogy a s—r—i határon keresztül utazó vidékiek,

ha netalán látnának egy-egy csapatot mint páholja cséphadarójával a fűvet, ne gondolják, hogy rétjeiket csépelik, hanem tudják meg, hogy — hernyókat pusztítanak.

István bácsi naptára pályakoszoruzott iratairól.

Folyó évi febr. 16-ki fölhívásunkat, melyel István bácsi 1856-ki naptárának emelésére 3 pályakérdést volt szerencsénk kihirdetni, a tisztelt honfiak legbuzgóbb részvéte koronázta; s mi adott szavunkként a tisztelt közönséget örömmel értesítjük, miként a szabott határnapig u. m. april 15-ig az I-ső vagyis gazdasági kérdésre 17, a II-dik vagyis közérkölesiségre vonatkozó népies beszélyre 8, s a III-dik vagyis értelemderítő népies költeményre 17, s így összesen 42 pályairat küldetett be, melyeket következő szakértő és köztisztelőben álló férfiak sziveskedtek megbírálni t. cz. Brück József, Török János, Szvorényi József, Ney Ferencz, Toldy Ferencz, Sujánszky Antal és naptárszerkesztő Majer István urak.

A gazdasági kérdésre kitűzött értékes esüst billikomot nyerte Knar József Tardon, mint az „Ora, labora, dabit Deus omnia bona“ jeligés irat szerzője.

A népies beszély díját hat aranyat nyere Keresztes József Szent Imrén, mint a „Kicsiny az engedett tér, fontos a kitűzött eszme“ jeligés s „Császár Marcsi“ czimű beszély írója.

A népies s babona elleni költeményre kitűzött négy aranyat nyere Császár Ferencz, mint a „Kevésből is sokat ért az okos“ jeligés és „A lidércz üző“ czimű költemény szerzője.

A t. cz. koszoruzottak pályadíjait Majer István naptárszerkesztő urtól (lakása Pesten uri utcza 6. sz. Horváth-házban) méltóztassanak átvenni.

A többi t. cz. pályázónak, a népnevelés és honunk fölvirágzásának teljesítésére megindított vállalatunk iránti meleg részvétőkért őszinte hálaunkat kijelenteni kötelességünknek ismerjük, szerencséseknek tartandván magunkat, ha tőlünk, illy tiszteletünk emlékeül István bácsi 1856-ki naptára egy-egy tiszteletpéldányát augusztus havában elfogadni méltóztatnak. — Különbön kéziratjuk iránt a szerkesztő urnál rendelkezni sziveskedjenek. Kik folyó évi augusztus utoljái pályairatokról nem intézkednek, főleg hosszas felelőség kikerülése miatt a szerkesztő ur úgy veendi, mint szabad rendelkezésére engedett dolgozatot.

Elvégre a tt. írók illy buzgó részvéte által is népszerűsége emelt vállalatot István bácsi naptárát, melynek meglepőleg változatos, gyakorlati, főleg eredeti becses tartalmáról a fentirt 3 pályakoszoruzott dolgozat mellett, több jeles írónk és szerkesztő ur ismert tapintata is kezeskedik, s melyet számos eredeti kép ékesítend, s azért iránta már is a hon minden részéről igen lekötöző nyilatkozatok és megrendelések érkeznek, a tt. közönség kegyes pártfogásába ajánljuk.

Pesten május 30-kán 1855.

Landerer és Heckenast
könyvnyomdája.

Előfizetési felhívás.

Vasárnapi Ujság és Politikai Ujdonságok másod félelvi folyamára,

azaz
6 hónapra (július — december.)

Előfizetési feltételek:

A Vasárnapi Ujság 6 hónapra (július—december) postán küldve 2 ft.
A Politikai Ujdonságok 6 hónapra (július—december) postán küldve 1 ft 30 kr.

Mind a két lapra együtt az előfizetés felévre (július—december) 3 ft 30 kr. helyett

csupán 3 ft pengő.

A pénzes levelek bérmentes küldése kéretik. — Előfizetések az e hirdetésben közzétett feltételek alatt csupán a közelebbi félelvi folyamra fogadtatnak el.

A „Vasárnapi Ujság“ és „Politikai Ujdonságok“
kiadó-hivatala (Pest, egyetem-utca 4. sz.)

A legközelebbi pesti júniusi vásárkor az ország minden részeiben közlekedési alkalmak lévén, felszólítjuk t. cz. előfizetőinket, miszerint az előfizetési öszleteket az említett pesti vásári alkalmak által egyenesen hozzánk beküldeni sziveskedjenek; az illykép jókor előfizetett példányok szétküldése iránt semmi hátramaradás nem történhetvén.

Felelős szerkesztő: Pákh Albert.